

ИЗВЕСТИЯ

НА

ВАРНЕНСКОТО АРХЕОЛОГИЧЕСКО
ДРУЖЕСТВО

КНИГА XV

BULLETIN

DE LA SOCIÉTÉ ARCHÉOLOGIQUE
À VARNA

TOME XV

1964

ДЪРЖАВНО ИЗДАТЕЛСТВО — ВАРНА

ВОЕННОМОРСКИЯТ МУЗЕЙ В ГР. ВАРНА

Своето начало музеят води от малката музейна сбирка на Дунавската флотилия и Морската част, създадена преди 80 години по инициатива на руските морски специалисти — основатели на българския флот. Тази сбирка трябвало да увековечи героизма на руските моряци през Освободителната война и дружбата на руси и българи, скрепена чрез съвместно пролятата кръв. Но с отзоваването на руските кадрови офицери от България за нейното попълване се полагали недостатъчно грижи. Недостатъчни били и познанията на нашите млади офицери, които следвало да се заемат с поддържането и обогатяването ѝ.

През 1904 г. по разпореждане на военния министър по-ценните реликви от сбирката били пренесени в гр. Бяла, където се подготвял музей за Освободителната война. Така през следващите десетина години идеята за създаване на музей към военния флот била изоставена. След историческата победа на отряда български миноносци над турския флот през Балканската война група моряци отново предприемат стъпки за осъществяването ѝ, но избухналата Първа световна война за втори път възпрепятствувала това.

Едва след окончателното прекратяване на войната при много трудни условия на материална разруха и договорни ограничения, няколко флотски дейци се заемат енергично да доведат до успешен край хубаво начинание. Започва събирателска и проучвателска работа, която продължила няколко години. Благоприятен случай свързал инициаторите с братята-чехи Шкорпил. От тях те получили голяма подкрепа. Дори Карел Шкорпил се заел лично с уредбата на бъдещия морски музей. За най-добра организационна форма, която би подsigурирала безпрепятственото изграждане на музея предвид ограничителните за военния флот клаузи на мирния договор те избрали основаната в 1920 г. организация „Български народен морски сговор“. За сътрудници по предложение на Карел Шкорпил били привлечени бившият руски полковник от артилерията, Александър Полубояринов, а по-късно и съпругата му Олга Феодоровна, от полски произход. Под нещото ръководство на Шкорпил те и групата флотски дейатели успели да съберат и подготвят за експониране значителен брой предмети. Оформлението на музейната сбирка се предвиждало в няколко отдела: корабоплавателен, общоисторически, минен, морска авиация, водолазен, риболовен, морелечение.

В началото на 1923 г. уредници и сътрудници с голяма радост и задоволство преценили, че е възможно откриването за посещение на музейната сбирка, подредена в две, макар и влажни, сутеренни помещения на тогавашната Девическа гимназия в непосредствена близост с Археологическия музей. В навечерието на 24 май Морският музей отворил вратите си за посещение. Не случайно неговите създатели — чехи, руси и българи — свързали откриването му с деня на славянските просветители Кирил и Методий.

През целия период на монархофашистката диктатура, в течение на повече от две десетилетия, Морският музей си прокарваше трудно път между няколко културно-просветни учреждения в града. Широко развитие той не можеше да постигне. Въпреки че трябваше да служи на идеологията на властващия фашизъм, той не получи никаква материална помощ от държавата. Издържаше се единствено от волните пожертвувания на посетителите и подкрепата, която периодически получаваше от някои служители във флота. Експозицията му едва задоволяваше културните интереси и вкуса на непретенциозните посетители. Средната годишна посещаемост през този период е била 10 000 — 12 000 души. Честните усилия на уредниците да създадат музейна изложба, разкриваща по-обективно и правдиво историческите събития дори и тези, свързани с братската помощ на русите-освободители, бяха оценявани за опасни, вредни за тогавашния строй.

Независимо от това голяма е заслугата на бившите уредници на Морския музей, особено на Олга Ф. Полубояринова, че успяха да запазят и съхранят в течение на няколко десетилетия ценните музейни реликви. Това даде възможност въз основа на старата запазена сбирка и на новосъбраните материали да се изгради днешният Военноморски музей като филиал на Централния музей на Народната армия. Идеята за основно преустройство на музея занимаваше деятелите на Народния морски съюз още през 1945 г. Но едва десет години по-късно стана възможно нейното осъществяване благодарение на възприетото от Министерството на народната отбрана предложение музеят да премине под негово ведомство вече като Военноморски музей. През 1955 г. със заповед на министъра на народната отбрана бе възложено на Централния музей на народната армия да поеме ръководството по преустройството на музея.

На 11. VIII. 1956 г., в чест на Деня на Българския военноморски флот, музеят бе тържествено открит. Музейната експозиция, уредена в отстъпената от ГНС—Варна подходяща сграда на крайбрежния булевард „Червеноармеец“ (обр. 1), се състоеше от седем зали и минноартилерийски парк. През 1957 г. същата бе обогатена с кораба-музей „Дръзки“. Успоредно с това бе създадено фондохранилището на музея. Поставено бе началото на морска библиотека, фото- и научен архив. Отпочната бе научноизследователска работа в рамките на музейния профил и на базата на съвременните изисквания на музейната методология. Особено внимание се отделеше на подводната изследователска дейност, която ежегодно разрастваше. Макар подводните находки да са занимавали уредниците на стария музей още в първите години след създаването му, те не се имали възможността да извършват подводни изследвания, а са разчитали на случайните открития на водолазните команди от флота.

Наченки на целенасочени подводни търсения Военноморският музей отбеляза за първи път през 1956 г. в районите на нос Калиакра и Варненския залив с използването за тази цел на някои корабни леководолазни партии, изпълняващи свои задачи в тези райони. Разчиташе се на сътрудничеството и на риболовните ни кораби,

Първите резултати в това отношение бяха насърчителни. Още същата година в музея постъпили открити и извадени котви от кораби, плавали по нашето крайбрежие през XVII—XIX в. По-самостоятелни опити на подводни проучвания музеят извърши през 1958 г., а през 1959 г. проведе и първата подводна изследователска леководолазна експедиция в района на нос Калиакра, продължила около две седмици. През следващите години подводните изследвания намираха все по-широко място в научноизследователската дейност на Военноморския музей.

Обр. 1. Военноморският музей във Варна

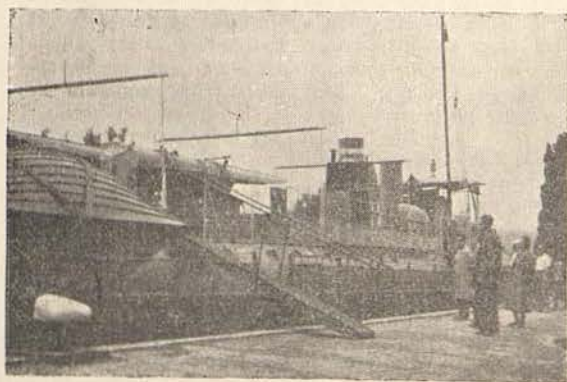

Обр. 2. Кът от експозицията на Военноморския музей

Резултатите от проучванията и извършената значителна събирателска работа създадоха условия за постоянно обогатяване на музейната сбирка, за допълване и разширяване на експозицията и фонда. През 1961 г. бе създаден и открит за посещение нов отдел, устроен в шест зали на сутеренния етаж, посветен на развитието на машинната механика и техника във флота, на корабостроенето и на техническия прогрес. Значително бе разширена и експозицията на минноартилерийския парк.

В настоящия си стадий на развитие Военноморският музей представлява ценен културно-просветен и изследователски център в областта на морската ни история, на бойното и революционното минало на българските моряци, на техните технически завоевания като новатори и челници на техническата мисъл и практика у нас в течение на десетилетия. Подредената с вкус и художествено майсторство експозиция от общо 13 зали, кораб-музей и парк привлича ежегодно много посетители от всички краища на страната и летовници от всички континенти.

Тематично подредената експозиция (обр. 2) разкрива развитието на корабоплаването по нашите брегове през античността и средновековието, по-характерните морски сражения в Черно море и р. Дунав по време на руско-

Обр. 3. Корабът-музей „Дръзки“

турските войни от XVIII и XIX в., приноса на руските моряци в Освободителната война и за създаването на Българския военноморски флот. Отделни теми са посветени на развитието на флота с руска помощ, на героизма, проявен от моряците през войните 1885 и 1912/13 г., на появата и развитието на революционното движение във флота.

Влиянието на Великата октомврийска революция сред моряците и нелегалната работа на БКП с тях през периода на фашистката диктатура и по-късно са отразени чрез интересен веществен и документален материал. В отделни зали са показани приносите на военноморския флот в Отечествена война и създаването на нашия флот, постиженията на корабните екипажи в овладяването на военноморското дело, в служба на социалистическата ни Родина.

Уникален и с оригинално оформена експозиция е корабът-музей „Дръзки“ (обр. 3) — паметник на бойната слава и революционните дела на българските моряци. Цялата уредба на кораба разкрива морската служба на поета-революционер Никола Й. Вапцаров, практиката му в огняното и машинното отделение на

„Дръзки“. Техническият отдел освен че дава цялостна представа за появата и развитието на машинната техника у нас в първите години след Освобождението, съдържа интересни реликви от най-ранната епоха на нашето корабостроене и машиностроене: корабни парни машини, електромашина от кораба „Галубчик“, първата в света плаваща мина на лейт. Калчев, първата у нас радиостанция и пр.

Към музея освен учреждения още при откриването му научен музеен съвет работят на обществени начала подводна изследователска група, военноморска секция и актив от участници в исторически събития. За нуждите на същите в музейната сграда са обзаведени клуб на леководолазите и клуб на членуващите във военноморската секция,

Иван Казаков